

ที่มาของคณะกรรมการสรรหาคณะกรรมการการเลือกตั้ง

โชคสุข กรกิตติชัย

ตำแหน่งวิทยากรชำนาญการพิเศษ

กลุ่มงานบริการวิชาการ 1 สำนักวิชาการ

หากมองย้อนเวลาในการจัดทำรัฐธรรมนูญที่ผ่านมา เราจะพบว่า สิ่งหนึ่งที่เกิดขึ้นและถือเป็นนวัตกรรมใหม่ทางการเมืองยุคหลังการปฏิรูปการเมืองปี 2540 นั้น คือ การออกแบบองค์กรประเภทหนึ่งขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่ตรวจสอบ “นักการเมือง” โดยมีหลักคิดว่า ระบบแบบเดิมนั้น ไม่สามารถเอาผิดนักการเมืองที่ทุจริตคอร์รัปชันได้ จึงต้องออกแบบองค์กรที่มีลักษณะเฉพาะที่บุคลากรไม่เป็นข้าราชการประจำ เนื่องจากจะได้ไม่อยู่ภายใต้อาณัติหรือการให้คณให้โทษของนักการเมือง ซึ่งรัฐธรรมนูญปี 2540 ได้กำหนดให้มีองค์กรที่มีความเป็นอิสระที่เรียกว่า “องค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ” อันได้แก่ คณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.) ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) คณะกรรมการตรวจเงินแผ่นดิน ศาลปกครอง และศาลรัฐธรรมนูญ โดยองค์กรเหล่านี้ทำหน้าที่เป็นที่ประจักษ์ว่าสามารถเอาผิด “ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง” ได้หลากหลาย โดยเฉพาะ 3 องค์กรหลักที่สำคัญอย่าง “กกต., ป.ป.ช., ศาลรัฐธรรมนูญ” ที่ทำให้บรรดานักการเมืองถูกลงโทษ ทั้งจากการแจกใบเหลืองใบแดงของ กกต. การเอาผิดผู้แจ้งบัญชีทรัพย์สินและหนี้สินอันเป็นที่จของ ป.ป.ช. รวมทั้งการพิจารณาวินิจฉัยชี้ขาดคดีของศาลรัฐธรรมนูญ เป็นต้น

สำหรับที่มาของคณะกรรมการสรรหา นั้น จะขอหยิบยกกรณีคณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.) ซึ่งเป็นองค์กรอิสระที่ถูกกำหนดขึ้น เพื่อให้เป็นกลไกหนึ่งในการปฏิรูปการเมือง โดยมีเป้าหมายหลัก คือ การทำให้ระบบการเลือกตั้งหรือการเข้าสู่อำนาจรัฐเป็นไปด้วยความบริสุทธิ์ ยุติธรรม และกำหนดให้ กกต. มีอำนาจหน้าที่หลักในการควบคุมตรวจสอบ และจัดการเลือกตั้งให้เป็นไปด้วยความบริสุทธิ์ ยุติธรรม โดยรัฐธรรมนูญได้กำหนดโครงสร้าง ที่มา และองค์ประกอบ รวมถึงหลักประกันความเป็นอิสระ และความเป็นกลางในการปฏิบัติหน้าที่ จึงนับได้ว่า เป็นกลไกการตรวจสอบแรกของระบบตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐในส่วนของ การสร้างความสุจริต และโปร่งใสในกระบวนการเข้าสู่ตำแหน่งที่จะไปใช้อำนาจรัฐต่อไป ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของ ความสุจริตในระบบการเมืองการปกครองโดยรวม ที่ผ่านมา ในรัฐธรรมนูญปี 2540 เป็นการคัดคนเข้ามาเป็นกรรมการองค์กรอิสระโดยจะใช้ระบบการสรรหาที่มีสัดส่วนของนักการเมืองและนักวิชาการเป็นหลัก ซึ่งถือเป็นสัดส่วนจำนวนมาก เช่น การสรรหา กกต. จะใช้นักการเมือง 4 คน นักวิชาการ 4 คน อีก 2 คน คือ ประธานศาลรัฐธรรมนูญ และประธานศาลปกครอง อย่างไรก็ตาม ก็ยังมีข้อครหาว่า มีการแทรกแซงกระบวนการสรรหา ทำให้องค์กรอิสระทำงานไม่เป็นกลาง และไม่มีประสิทธิภาพ

ต่อมา เมื่อมีการจัดทำรัฐธรรมนูญปี 2550 ได้มีการบัญญัติเรื่อง “องค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ” เอาไว้เช่นกัน ซึ่งได้แก่ คณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.) ผู้ตรวจการแผ่นดิน คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) และคณะกรรมการตรวจเงินแผ่นดิน และนอกจากนี้ยังมี

การบัญญัติให้มีองค์กรตามรัฐธรรมนูญเพิ่มขึ้นมาอีกด้วย ได้แก่ องค์กรอัยการ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ และสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ส่วนศาลรัฐธรรมนูญและศาลปกครองนั้นอยู่ในหมวดของศาลเช่นเดิม

รัฐธรรมนูญปี 2550 ได้มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบและกระบวนการสรรหาผู้ดำรงตำแหน่งในองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ ในหลักการสำคัญไปจากเดิมที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญปี 2540 ด้วยกัน 2 ประการ คือ

1. การลดองค์ประกอบของคณะกรรมการสรรหา และลดสัดส่วนของนักการเมืองหรือของตัวแทนจากพรรคการเมือง คงเหลือเพียงประธานสภาผู้แทนราษฎร และผู้นำฝ่ายค้านในสภาผู้แทนราษฎร และตัดส่วนของตัวแทนนักวิชาการออกไปทั้งหมด แต่ไปเพิ่มจำนวนของฝ่ายตุลาการในองค์ประกอบของคณะกรรมการสรรหา ซึ่งได้แก่ ประธานศาลรัฐธรรมนูญ ประธานศาลฎีกา ประธานศาลปกครองสูงสุด หรือผู้พิพากษาในศาลฎีกา หรือตุลาการในศาลปกครองสูงสุด รวมไปถึงบุคคลที่ซึ่งที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกา หรือที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุดเลือก ที่แม้จะมีการกำหนดเงื่อนไขไว้ในรัฐธรรมนูญว่า ต้องมิใช่ผู้พิพากษาหรือตุลาการ และต้องไม่เป็นกรรมการสรรหาผู้ดำรงตำแหน่งในองค์กรตามรัฐธรรมนูญอื่นในขณะเดียวกัน

2. การลดอำนาจของวุฒิสภา จากเดิมที่มีอำนาจในการพิจารณาคัดเลือกตัวบุคคลที่เหมาะสมและสมควรเป็นกรรมการในองค์กรอิสระ แต่ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 วุฒิสภามีหน้าที่เพียงให้ความเห็นชอบบุคคลที่คณะกรรมการสรรหาส่งรายชื่อมาให้พิจารณาเท่านั้น กรณีวุฒิสภาไม่ให้ความเห็นชอบทั้งหมดหรือบางส่วน แต่หากคณะกรรมการสรรหาไม่มีมติยืนยันด้วยคะแนนเอกฉันท์ หรือคะแนนไม่น้อยกว่า 2 ใน 3 แล้วแต่กรณี ผลก็เป็นไปตามมติของคณะกรรมการสรรหา สัดส่วนกรรมการสรรหาที่ลดบทบาทของนักการเมือง กล่าวคือ กกต. จะใช้กรรมการสรรหา 7 คน ประกอบด้วย ประธานศาลฎีกา ประธานศาลรัฐธรรมนูญ ประธานศาลปกครองสูงสุด ประธานสภาผู้แทนราษฎร ผู้นำฝ่ายค้านในสภาผู้แทนราษฎร และบุคคลซึ่งที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกา และที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุดคัดเลือกมาฝ่ายละ 1 คน

จากกระบวนการสรรหาดังกล่าวก็ยังคงมีปัญหาซึ่งพบว่า ที่มาของคณะกรรมการสรรหาขาดความเชื่อมโยงกับประชาชนซึ่งเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย ทำให้ประชาชนขาดการมีส่วนร่วมในการควบคุมตรวจสอบและถ่วงดุลอำนาจ จนเป็นเหตุให้ขาดหลักธรรมาภิบาลในกระบวนการสรรหา ต่อมา หลังการรัฐประหารเมื่อปี 2557 แล้ว ได้มีข้อเสนอแนะจากหลายฝ่ายเกี่ยวกับที่มาของคณะกรรมการสรรหา คณะกรรมการการเลือกตั้ง อาทิ สภาปฏิรูปแห่งชาติ (สปช.), คณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.) คณะกรรมการการร่างรัฐธรรมนูญ และคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ (กรธ.) ทั้งนี้ ผู้เรียบเรียงจึงได้นำข้อเสนอแนะดังกล่าวมาจัดทำเป็นตารางเปรียบเทียบ เพื่อให้เห็นความแตกต่างเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวได้โดยง่าย ดังนี้

ตารางเปรียบเทียบที่มาของคณะกรรมการสรรหาและจำนวนของคณะกรรมการการเลือกตั้ง

ข้อเสนอของสภาปฏิรูปแห่งชาติ (สปช.) ในวาระปฏิรูปที่ 2 : แผนปฏิรูปการเข้าสู่ อำนาจ/ระบบพรรค การเมือง	ข้อเสนอของ คณะกรรมการ การเลือกตั้ง (กกต.)	ร่างรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช .... (ฉบับเสนอสภาปฏิรูป แห่งชาติ เพื่อลงมติให้ ความเห็นชอบหรือไม่ เห็นชอบร่างรัฐธรรมนูญนี้ ทั้งฉบับ) โดยคณะกรรมการ ยกร่างรัฐธรรมนูญ	ร่างรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช .... (ร่างเบื้องต้น) โดยคณะกรรมการ ร่างรัฐธรรมนูญ (กรธ.)
<p>1. คณะกรรมการสรรหา ให้มีจำนวน 11 คน ประกอบด้วย</p> <p>1. ผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่ง เลือกโดยที่ประชุมใหญ่ ศาลฎีกา จำนวน 2 คน</p> <p>2. ประธานรัฐสภา จำนวน 1 คน</p> <p>3. ผู้นำฝ่ายค้าน จำนวน 1 คน</p> <p>4. อดีตผู้ว่าการ ธนาคารแห่งประเทศไทย ไม่น้อยกว่า 3 คน เลือก กันเอง จำนวน 1 คน</p> <p>5. กรรมการสภา วิชาชีพตามกฎหมาย เลือกกันเอง จำนวน 3 คน</p> <p>6. ที่ประชุมอธิการบดี แห่งประเทศไทย เลือก กันเอง จำนวน 1 คน</p> <p>7. ที่ประชุม</p>	<p>1. คณะกรรมการสรรหา ให้มีจำนวน 7 คน ประกอบด้วย</p> <p>1. ประธานศาลฎีกา</p> <p>2. ประธานศาล รัฐธรรมนูญ</p> <p>3. ประธานศาล ปกครองสูงสุด</p> <p>4. ประธานสภา ผู้แทนราษฎร</p> <p>5. ผู้นำฝ่ายค้านใน สภาผู้แทนราษฎร</p> <p>6. บุคคลซึ่งที่ประชุม ใหญ่ศาลฎีกาคัดเลือก จำนวน 1 คน</p> <p>7. บุคคลซึ่งที่ประชุม ใหญ่ตุลาการในศาล ปกครองสูงสุดคัดเลือก จำนวน 1 คน</p>	<p>1. คณะกรรมการสรรหา ให้มีจำนวน 7 คน ประกอบด้วย</p> <p>1. ประธานศาล รัฐธรรมนูญหรือตุลาการ ศาลรัฐธรรมนูญ ซึ่งเลือก โดยที่ประชุมตุลาการ ศาลรัฐธรรมนูญ 1 คน</p> <p>2. ประธานศาลปกครอง สูงสุดหรือตุลาการในศาล ปกครองสูงสุด ซึ่งเลือกโดย ที่ประชุมใหญ่ตุลาการใน ศาลปกครองสูงสุด 1 คน</p> <p>3. ประธานสภาผู้แทน ราษฎรหรือสมาชิกสภา ผู้แทนราษฎรซึ่งเลือก โดยพรรคการเมืองร่วม รัฐบาล 1 คน</p> <p>4. ผู้นำฝ่ายค้านในสภา ผู้แทนราษฎรหรือสมาชิก สภาผู้แทนราษฎรซึ่งเลือก</p>	<p>1. คณะกรรมการสรรหา ให้มีจำนวน 11 คน ประกอบด้วย</p> <p>1. ประธานศาลฎีกา เป็นประธานกรรมการ</p> <p>2. ประธานสภา ผู้แทนราษฎร</p> <p>3. ผู้นำฝ่ายค้าน ในสภาผู้แทนราษฎร</p> <p>4. ประธานศาล ปกครองสูงสุด</p> <p>5. บุคคลซึ่งศาล รัฐธรรมนูญ และองค์กร อิสระแต่งตั้งจากผู้มี คุณสมบัติตามมาตรา 196 และไม่มีลักษณะ ต้องห้ามตามมาตรา 197 และไม่เป็นหรือเคยเป็น ผู้ดำรงตำแหน่งใน ศาลรัฐธรรมนูญหรือ ในองค์กรอิสระใด และ</p>

<p>ศาสตราจารย์สาขา วิทยาศาสตร์ และ เทคโนโลยี ตามบัญชี ของสำนักงาน คณะกรรมการอุดมศึกษา เลือกกันเอง จำนวน 1 คน</p> <p>8. ที่ประชุม ศาสตราจารย์สาขา สังคมศาสตร์ ตามบัญชี ของสำนักงาน คณะกรรมการอุดมศึกษา เลือกกันเอง จำนวน 1 คน</p>		<p>โดยพรรคการเมืองที่มีได้ ร่วมรัฐบาล 1 คน</p> <p>5. อธิการบดีซึ่งเลือก โดยที่ประชุมอธิการบดี แห่งประเทศไทย 1 คน</p> <p>6. ประธานกรรมการ และกรรมการในคณะกรรมการ ร่วมภาคเอกชน 3 สถาบัน ซึ่งสุ่มเลือกโดยวิธีการทาง อิเล็กทรอนิกส์ 1 คน</p> <p>7. ประธานที่ประชุม สภาองค์กรชุมชนระดับ จังหวัดทุกจังหวัด ซึ่งสุ่ม เลือกโดยวิธีการทาง อิเล็กทรอนิกส์ 1 คน</p>	<p>ไม่เคยปฏิบัติหน้าที่ใด ๆ ในศาลรัฐธรรมนูญหรือ องค์กรอิสระใด องค์กร ละ 1 คน เป็นกรรมการ (ศาลรัฐธรรมนูญ คณะกรรมการ การเลือกตั้ง ผู้ตรวจการ แผ่นดิน คณะกรรมการ ป้องกันและปราบปราม การทุจริตแห่งชาติ คณะกรรมการตรวจเงิน แผ่นดิน คณะกรรมการ สิทธิมนุษยชนแห่งชาติ จำนวน 6 คน)</p>
<p>2. คณะกรรมการ การเลือกตั้ง เพิ่มเป็น จำนวน 7 คน เพื่อความ คล่องตัวในการปฏิบัติ หน้าที่ (สภาปฏิรูป แห่งชาติ, 2558, น. 33-36)</p>	<p>2. คณะกรรมการ การเลือกตั้ง จำนวน 5 คน มีวาระการดำรงตำแหน่ง 7 ปี และมีวาระเป็นการ เฉพาะตัว (ทางอำนาจคืน กต. ชง 5 ประเด็น ยื่น กรธ. พิจารณาแก้ รธน. ชุดศาลเลือกตั้ง-วาระ 7 ปี มีสิทธิ์แจกใบแดง-เหลือง 'ปักตุ้' ถกแม่น้ำ 5 สาย 28 นี้, 2558)</p>	<p>2. คณะกรรมการ การเลือกตั้ง จำนวน 5 คน มีวาระการดำรงตำแหน่ง 6 ปี และให้ดำรงตำแหน่งได้เพียง วาระเดียว (คณะกรรมการ ยกร่างรัฐธรรมนูญ, 2558, น. 95-96)</p>	<p>2. คณะกรรมการ การเลือกตั้ง จำนวน 7 คน มีวาระการดำรงตำแหน่ง 7 ปี และให้ดำรงตำแหน่ง ได้เพียงวาระเดียว (คณะกรรมการร่าง รัฐธรรมนูญ, 2559, น. 64 และ 70)</p>

บทสรุปและข้อเสนอแนะของผู้ศึกษา

ที่มาของคณะกรรมการสรรหาและกระบวนการสรรหาของคณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.) นั้น จะเห็นได้ว่า มีปัญหาและอุปสรรคมาตั้งแต่รัฐธรรมนูญปี 2540 รัฐธรรมนูญปี 2550 ที่ผ่านมา ได้มีการปรับแก้ไขในเรื่องของกระบวนการสรรหาและการทำงานที่ถูกฝ่ายบริหารและนักการเมืองแทรกแซง กระบวนการสรรหาที่ดำเนินการโดยตัวแทนจากฝ่ายตุลาการและฝ่ายการเมืองโดยไม่มีตัวแทนจากภาคส่วนอื่น ๆ การมีตัวแทนจากฝ่ายการเมือง ซึ่งคณะกรรมการการเลือกตั้งมีหน้าที่ไปตรวจสอบโดยตรง เข้ามาเป็นกรรมการสรรหา ทำให้เกิดการขัดกันแห่งผลประโยชน์ และทำให้บุคคลที่ได้รับแต่งตั้ง ถูกกล่าวหาว่าเป็นฝ่ายการเมืองข้างใดข้างหนึ่ง ถูกฝ่ายการเมืองแทรกแซงการทำงาน และนำไปสู่วิกฤติศรัทธาต่อองค์กรเหมือนในอดีตที่ผ่านมา ต่อมาได้มีการปฏิรูปและเสนอแนะโดยสภาปฏิรูปแห่งชาติ คณะกรรมการการเลือกตั้ง การเสนอร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช .... (ฉบับเสนอสภาปฏิรูปแห่งชาติ เพื่อลงมติให้ความเห็นชอบหรือไม่เห็นชอบร่างรัฐธรรมนูญนี้ทั้งฉบับ) โดยคณะกรรมการกร่างรัฐธรรมนูญ การเสนอร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช .... (ร่างเบื้องต้น) โดยคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ (กรธ.) นั้น เพื่อให้กระบวนการสรรหาคณะกรรมการการเลือกตั้งมีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น จึงได้ลดอิทธิพลของตัวแทนกรรมการสรรหาจากฝ่ายการเมือง เพื่อให้มีคณะกรรมการสรรหาที่เป็นกลาง ไม่ถูกครอบงำจากการเมือง มีความเป็นอิสระ แต่อย่างไรก็ตามข้อเสนอแนะต่าง ๆ ก็ยังไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการสรรหาคณะกรรมการสรรหา ท้ายที่สุดกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ (กรธ.) ซึ่งกำลังพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ จะมีมติให้เรื่องที่มาของคณะกรรมการสรรหาเป็นอย่างไรก็ตาม แต่เราจะทำอย่างไรให้บุคคลที่เข้ามาทำหน้าที่และปฏิบัติงานด้วยความซื่อสัตย์ สุจริต ในการปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการการเลือกตั้งให้สามารถดำเนินการจัดการเลือกตั้งอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น มีหลักประกันเรื่องความเป็นอิสระในการปฏิบัติหน้าที่ สามารถดำเนินการเพื่อป้องกันและปราบปรามการทุจริตการเลือกตั้งได้อย่างมีประสิทธิภาพ และทำให้การเลือกตั้งเป็นไปโดยสุจริต เทียงธรรม รวมทั้งปฏิบัติหน้าที่อื่นด้วยความสำนึกรับผิดชอบต่อประชาชนและประเทศชาติเป็นสำคัญ เพราะไม่ว่าจะขับเคลื่อนประเทศไปในทิศทางใด หากไม่สามารถทำให้ผู้ใช้อำนาจรัฐอยู่ในกรอบกฎหมาย และมีคุณธรรมจริยธรรมได้ ปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันของนักการเมือง ข้าราชการไม่ว่าองค์กรภาครัฐหรือเอกชน ย่อมไม่อาจแก้ไขให้ประสบความสำเร็จและลดลงได้

บรรณานุกรม

- คณะกรรมการกิจการร่างรัฐธรรมนูญ. (2558). **ร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช .... (ฉบับเสนอสภาพัฒนาปฏิรูปแห่งชาติ เพื่อลงมติให้ความเห็นชอบหรือไม่เห็นชอบร่างรัฐธรรมนูญนี้ ทั้งฉบับ)**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, สำนักการพิมพ์.
- คณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ. (2559). **ร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช .... (ร่างเบื้องต้น)**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, สำนักการพิมพ์.
- ทวงอำนาจคืน กกต. ชง 5 ประเด็น ยื่น กรธ. พิจารณาแก้ รธน. ชุดศาลเลือกตั้ง-วาระ 7 ปี มีสิทธิแจกใบแดง -เหลือ 'บึกตู่' ถกแม่น้ำ 5 สาย 28 นี้. (วันที่ 16 ตุลาคม 2558). **บ้านเมือง**. น. 1 (กลาง), 6. สืบค้นจาก ฐานข้อมูล IQNewsClip
- บทบาทของฝ่ายตุลาการในการสรรหาผู้ดำรงตำแหน่งในองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ.** (20 พฤศจิกายน 2554) สืบค้น 12 กุมภาพันธ์ 2559 จาก <http://www.pub-law.net/publaw/view.aspx?id=1658>
- “รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540”** (11 ตุลาคม 2540) **ราชกิจจานุเบกษา**, เล่ม 114 ตอนที่ 55 ก.
- “รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550”** (24 สิงหาคม 2550) **ราชกิจจานุเบกษา**, เล่ม 124 ตอนที่ 47 ก.
- สภาพัฒนาปฏิรูปแห่งชาติ. (2558). สภาพัฒนาปฏิรูปแห่งชาติ วาระปฏิรูปที่ 2 : แผนปฏิรูปการเข้าสู่อำนาจ/ระบบพรรคการเมือง.** กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, สำนักการพิมพ์.